

Nr 289.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till beredande av delaktighet för Sverige i Ramsay Memorial Fund; given Stockholms slott den 5 mars 1920.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att för beredande av delaktighet för Sverige i Ramsay Memorial Fund bevilja ett anslag av 27,000 kronor och därav anvisa på *extra stat* för år 1921 såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 5,400 kronor, att utgå efter Kungl. Maj:ts beprövande och på de villkor Kungl. Maj:t kan finna skäligen föreskriva.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Olof Olsson.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1920.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
 Statsråden: PETERSSON,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 UNDÉN,
 THORSSON,
 HOLMQUIST,
 OLSSON.

Departementschefen, statsrådet Olsson anförde härefter:

Anslag till
beredande av
delaktighet
för Sverige i
Ramsay Me-
morial Fund.

Vid anmälan den 7 januari 1920 av utgifterna under riksstatens för år 1921 åttonde huvudtitel hemställde jag om förslag till riksdagen att, i avbidan på proposition om anslag för beredande av delaktighet för Sverige i Ramsay Memorial Fund, beräkna för ändamålet på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst 5,400 kronor. Denna min framställning blev av Kungl. Maj:t bifallen, och tillåter jag mig att, sedan frågan underkastats den ytterligare beredning, som ansetts erforderlig, nu återkomma till densamma.

Till hugfästandet av minnet utav den avlidne vetenskapsmannen, professorn sir William Ramsay har i London bildats en s. k. "Ramsay Memorial Fund", från vilken skulle bekostas s. k. "Ramsay Memorial Fellowships", avsedda att stå öppna för de med Storbritannien allierade eller neutrala

länder, som ville till fonden bidra med antingen ett belopp av 6,000 £ för en gång eller 300 £ årligen under visst antal år. Ifrågavarande fellowships eller stipendier skulle tilldelas kemister från nämnda länder och åtnjutas såsom understöd för studievistelse i regel inom Storbritannien.

Till närmare belysande av innebörden av omförmälda fellowships tillåter jag mig återgiva det huvudsakliga innehållet i vissa i ärendet föredda prospekt.

I ett i juni 1917 daterat prospekt redogöres för uppkomsten av ifrågavarande förslag och meddelas, hurusom man tänkt sig att förmedelst en på nedan angivet sätt bildad fond upprätta vissa forskarstipendier (research fellowships). Varje stipendiat skulle förutom stipendiet erhålla ett anslag för vissa av forskningen betingade tillfälliga utgifter. Tilldelandet av stipendierna skulle överlåtas på en särskild korporation (body of trustees). Stipendiaterna skulle ägna sin tid åt kemiska eller kemisk-tekniska problem. Stipendiebeloppet skulle ökas efter första året, om det visade sig, att stipendiaten presterade ett arbete av verklig betydelse. Planen för tillerkännandet och åtnjutandet av stipendierna skulle vara så fri och elastisk som möjligt. Stipendierna skulle till en början åtnjutas för ett par år och sedermera kunna förnyas för längre tid. I planen skulle vidare angivas, att stipendierna skulle under särskilda omständigheter kunna få bibehållas utanför Storbritannien.

Ett memorandum av den 4 februari 1918 meddelar, att den närmare planen för stipendierna ännu icke bestämts, men att man tänkt sig, att varje stipendium skulle utgå med omkring 250 £ för år, vartill skulle komma en marginal för tillfälliga utgifter å 50 £, alltså sammanlagt omkring 300 £. Det för ett sådant stipendium erforderliga kapitalet skulle för närvarande uppgå till 6,000 £. Det framhålles vidare, hurusom stora fördelar vore förenade med en dylik anordning, varigenom för fullt utbildade och noggrant utvalda kemister från de allierade och neutrala staterna möjliggjordes att inom Storbritannien företaga kemiska forskning, särskilt beträffande tekniska problem men utan någon begränsning därvidlag. Detta skulle vidga den vetenskapliga erfarenheten hos dem, som i en framtid skulle bliva de ledande kemisterna inom sina respektive land, på samma gång det skulle bidra att knyta fastare de vetenskapliga förbindelserna mellan Storbritannien och de allierade samt neutrala staterna.

Dessa fördelar skulle vinnas genom bidrag till Ramsay Memorial Fund från de allierade och neutrala staternas sida på följande sätt. Man hade tänkt sig, att varje stat, som intresserade sig för förslaget, skulle bevilja ett belopp av 6,000 £ för erhållande för all framtid av ett stipendium (Ramsay Memorial fellowship) för en i vederbörande land utbildad kemist,

varigenom denne skulle sättas i stånd att komma till Storbritannien för ett eller annat år för att fullfölja kemiska forskningar på lämplig ort. Stipendiaten skulle föreslås på sätt som sedermera skulle bestämmas av respektive stater, naturligtvis efter rekommendation från vederbörande akademier, varefter han skulle utses och mottaga stipendiet av förberörda korporation (body of trustees), vilken i sinom tid kommer att tillsättas under ledning av Ramsay Memorial Committee för att uppgöra stipendieplanen.

I skrivelse den 1 augusti 1918 till Sveriges minister i London har sistnämnda kommittés skattmästare delgivit det huvudsakliga syftemålet med ifrågavarande stipendiefond samt vidare meddelat, hurusom för ändamålet för varje stipendium erfordrades ett totalbelopp av 6,000 £, varvid dock möjlighet skulle stå öppen för vissa stater, därest sådant befundes mer ändamålsenligt, särskilt under då rådande krigstid, att till en början binda sig för ett årligt bidrag av 300 £ under en period av tio eller femton år. I skrivelsen framhålles vidare betydelsen av de fördelar, som härigenom erbjudas fullt utbildade svenska kemister, att få komma till Storbritannien och där idka djupgående forskningar för att, med erfarenhet vunnen från sin vistelse därstädes, vid sin återkomst kunna gagna sitt eget land förmedelst tillgodogörandet av sina forskningsresultat på kommersiella problem.

Efter det omförmälda handlingar blivit genom Sveriges minister i London överlämnade till utrikesdepartementet, anhöll nämnda departement i skrivelse den 28 augusti 1918 hos Nobelstiftelsen, att stiftelsen ville åtaga sig den åtgärd, vartill ifrågavarande framställning kunde giva anledning. Med skrivelse den 20 september 1918 förklarade sig Nobelstiftelsen icke disponera medel för ändamålet och sade sig hava överlämnat ärendet till vetenskapsakademien.

Vetenskapsakademien inhämtade yttrande av sina klasser för fysik och kemi, vilka med nio röster mot två enade sig om ett av professorerna O. Hammarsten och G. Granquist avgivet utlåtande.

I detta utlåtande framhålles följande:

I det den 4 februari 1918 daterade memorandum för upplysning av respektive regeringar angående dessa fellowships eller stipendier upplyses, att kostnaden för ett sådant skulle belöpa sig till antingen 6,000 £ en gång för alla eller 300 £ årligen. Sistnämnda summa skulle utgöra stipendiet, vilket skulle vara reserverat för en kemist, utbildad i Sverige, för att sätta honom i stånd att fara till Storbritannien och under ett eller flera år idka kemisk forskning å därför lämplig plats. I det i juni 1917 daterade programmet för Ramsay Memorial Fund ifrågasattes möjligheten av en bestämmelse ("Provision might be made in the scheme"...), att stipendiet under särskilda omständigheter skulle kunna få åtnjutas utanför Brittiska riket. Då detta sålunda aldrig ifrågasatts annat än såsom undantagsfall och då dessutom ingenting

nämnes härom i det till regeringarna ställda memorandum, gäller frågan praktiskt taget beviljandet av ett resestipendium å 5,400 kronor årligen för begagnande i Storbritannien av en i Sverige utbildad kemist.

Vad först beträffar frågan angående beviljande av erforderliga medel, synes det uppenbart, att de enda medel, som akademien kunde hava rätt att använda till sådant ändamål, äro de särskilda fonder, som bildats genom avsättande av icke utdelade Nobelpris. Av dessa båda fonder synes den fysiska ej kunna tagas i anspråk för ett kemiststipendium, och räntan på den kemiska fonden uppgår tills vidare ej till det ifrågasatta beloppet. Men även om detta vore fallet, vore det uppenbarligen mindre välbetänkt att binda någon väsentlig del av dess avkastning för ett så speciellt ändamål. Det torde framgå härav, att akademien ej är i tillfälle att bekosta de erforderliga medlen.

Emellertid skulle det utan tvivel vara ur flera synpunkter gagneligt, om ett sådant resestipendium komme till stånd, dock under den förutsättningen att det ej bildades endast för resa till Storbritannien utan för utrikes resa över huvud, vilket bör framhållas, för den händelse det skulle anses lämpligt att med statsmedel bidraga till ifrågavarande fond.

För egen del anför vetenskapsakademien i skrivelse till chefen för utrikesdepartementet den 4 december 1918 följande:

För egen del vill akademien till en början framhålla, att hon varken av egna medel eller av de Nobelmedel, över vilka hon disponerar, kan använda något belopp på det sätt, som Ramsay Memorial Committee föreslagit. Skulle en utfästelse ske från Sverige att betala ett kapital för en gång eller ett årligt bidrag, på sätt kommittén föreslagit, bleve det således nödvändigt, att riksdagen anvisade därför nödiga medel.

Mot beviljandet av ett rikligt tilltaget årligt understöd åt en ung och väl förtjänt kemist för att sätta honom i tillfälle att ytterligare utbilda sig i utlandet har akademien i och för sig ej något att erinra. Däremot måste hon ställa sig synnerligen tveksam gentemot förslaget, att ett dylikt stipendium för all framtid eller åtminstone för fem år skulle bindas vid studier i ett och samma land och vid en eller några få institutioner i det landet.

Det låter väl tänka sig, att studier i kemi vid en viss tidpunkt hellre borde ske i annat land eller vid annan institution, och då skulle man vara förhindrad att låta stipendiaten resa dit eller tvingas att utdela flera stipendier. För övrigt skulle det lätt kunna inträffa, att liknande framställningar om bidrag från andra länder inkomme, och hade vi då redan bifallit en dylik, skulle det helt säkert visa sig synnerligen svårt att avvisa en ny, som komme från annat land eller från samma land fast för annat ändamål.

Två liknande fall hava i själva verket redan förelegat. Då dessa äro ganska belysande, anhåller akademien att med några ord få erinra därom.

Vid 1909 års riksdag väcktes av enskild motionär i andra kammaren motion om anskaffande för Sveriges räkning av en arbetsplats vid den internationella havsstationen i Neapel. Anbefalld att över denna sak avgiva yttrande anförde akademien i skrivelse den 13 oktober 1909 bland annat följande: "Akademien instämmer livligt i motionens allmänna syfte att bereda svenska forskare tillfälle att studera djur- och växtlivet även i andra hav än de, som omgiva Sveriges kuster, men anser det uppenbart, att det för den enskilda forskaren skulle vara av största betydelse att fritt kunna välja den havs-

station, som för honom i varje fall är den lämpligaste." Regeringen och riksdagen anslöto sig då till akademiens åsikt samt hava från och med år 1911 beviljat ett anslag å 1,800 kronor åt en eller flera svenska forskare för studier vid utländska biologiska stationer i allmänhet.

Kort förut (år 1908) hade genom härvarande franska beskickning framförts en hemställan, att Sverige skulle abonnera å en arbetsplats vid den franska biologiska stationen i Roscoff mot en årsavgift av 1,500 francs. Denna framställning föranledde ej någon annan åtgärd än att genom nyssnämnda anslag möjlighet bereddes för svenskar att, om de så önskade, arbeta även vid stationen i Roscoff.

På grund av nu anförda förhållanden anser vetenskapsakademien fördelaktigare, att ett eventuellt stipendium för kemiska studier i utlandet blir fritt och ej bundet vid ett särskilt land eller en särskild institution.

Såsom nämnts var akademiens beslut ej enhälligt. Professorn S. Arrhenius, med vilken professorn V. Carlheim-Gyllensköld instämt, har i ett vid akademiens utlåtande fogat särskilt yttrande framhållit följande:

Det nyss avslutade världskriget har öppnat ögonen för det oerhört stora värdet hos de exakta naturvetenskaperna under kritiska tider. Litteraturen överflödar med de livligaste skildringar särskilt av kemiens enorma betydelse under kriget och ej mindre under den närmaste framtiden med dess oerhörda återställande verksamhet och förmodade skarpa konkurrens.

Vårt land, som lyckligt skonats från den värsta världsbranden, är, liksom de likaställda andra skandinaviska länderna och kanske i ännu högre grad Holland och Schweiz, ägnat att spela en förmedlande roll mellan de förut stridande, som ännu länge komma att behärras av en bestämd motvilja att träda i beröring med varandra. För att kunna med framgång övertaga denna medlarroll, som bör kunna bringa vår teoretiska och tillämpade naturvetenskap till en förut oanad blomstring, måste vårt land knyta så intima förbindelser som möjligt såväl västerut som söderut. Vad Tyskland beträffar, kommer det nog såsom hittills på grund av läge, språk, utmärkta institut och billiga levnadskostnader att draga huvudmassan av de svenskar, som vilja utbilda sig vidare än här hemma är möjligt, till sina högsolor. Det är däremot nödvändigt att underbjälpa förbindelserna västerut, med Amerika, England och Frankrike, för att vi skola sättas i läge att draga fördel av världsställningen. Lyckligtvis har en dansk-amerikansk patriot skänkt medel för två svenska stipendiater, varav en bör vara tekniker, att studera den amerikanska vetenskapen och industrien, medan två amerikaner få komma över till Sverige för att lära känna dess bästa studie- och arbetsmetoder. Det gäller sålunda att förbättra förbindelserna med England och Frankrike. En möjlighet, så vitt England beträffar, föreligger genom tillmötesgående av det från England utgångna förslaget att inrätta ett "Ramsay-fellowship" vid det under bildning varande, för rent vetenskaplig och teknisk kemi avsedda Ramsay-institutet i London. Otvivelaktigt kommer den svenske stipendiaten där att få det rikaste tillfälle att lära känna det bästa och förnämligaste inom hans bransch ej blott i England utan ock i de vidsträckta dominions och kolonier, som äro anknutna till England och dit sända sina främsta söner för att lära känna det bästa och det nyaste inom såväl den teoretiska som den praktiska vetenskapen.

Naturligtvis måste vi också se till, att ett utbyte av lärjungar sker mellan vårt land och de främmande länderna, för att vi skola få det största möjliga utbyte i ovan

nämnda avseende. Genom utveckling av Nobelinstitutet kunna vi förskaffa oss även denna möjlighet, och på detta sätt kunna vi gagna ej blott oss själva utan även hela mänskligheten på ett sätt, som skall tillvinna oss allas livliga erkännande.

På grund av vad jag ovan haft äran i all korthet anföra, får jag härmed på det livligaste tillstyrka, att Kungl. Maj:t måtte till nästa lagtima riksdag inkomma med proposition, att nödiga medel må anslås för inrättande av ett Ramsay Memorial Fellowship vid det under inrättande befintliga Ramsay-institutet.

Efter det ärendet sedermera överlämnats från utrikesdepartementet till ecklesiastikdepartementet, anmodade chefen för sistnämnda departement kanslern för rikets universitet att efter vederbörandes hörande inkomma med utlåtande i ämnet.

Kanslern har hört de matematisk-naturvetenskapliga sektionerna vid universitetet. Sektionen i Uppsala beslöt på förslag av professorn A. Wirén förklara sig icke finna de remitterade handlingarna innehålla sådana tillräckliga eller säkra upplysningar om det projekterade förslaget, att sektionen för det dåvarande såge sig i stånd att bedöma, huruvida statsanslag för ändamålet borde begäras eller icke. Inom sektionen hade professorn J. J. A. Appellöf, trots han ansåg inrättandet av det ifrågasatta stipendiet nyttigt, dock instämt i sektionens uttalande, under påpekande av nödvändigheten att inhämta närmare upplysningar i frågan.

Matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Lund instämde i Uppsala-sektionens yttrande, varvid dock professorn N. E. Nörlund framhöll såsom sin mening, att det vore nyttigt, om statsanslag för inrättande av stipendium beviljades, och anslöt sig till Arrhenius yttrande.

För egen del anför kanslern i skrivelse den 1 december 1919 i frågan följande:

Mot det väckta förslaget, att Sverige skulle medelst statsanslag bidra till Ramsay Memorial Fund för grundande av ett Ramsay Memorial Fellowship för svenska kemister, har uttalats den betänkligheten, att det ifrågasatta stipendiet skulle ensamt eller nästan uteslutande användas för studier i England, under det att innehavare av resestipendium rätteligen borde äga full frihet att som mål för sin resa välja det land och den institution, där hans studier kunde med största framgång bedrivas.

Denna betänklighet är utan tvivel principiellt sett fullt berättigad; och det förhållandet, att stipendiet är så gott som uteslutande avsett för studier inom allenast ett enda land, kan tvivelsutan under vissa förhållanden vålla olägenheter. Men å andra sidan kan dock ifrågasättas, om ej andra och kanske ännu större olägenheter skulle kunna uppstå, om Sverige icke lämnade de nödiga medlen till ifrågasatt fellowship.

På sätt i ett handlingarna i ärendet åtföljande yttrande av professorn Svante Arrhenius blivit antytt, torde, på grund av kemiens stora betydelse och ett sannolikt mycket kraftigt uppsving efter kriget av den kemiska industrien i England, för en antagligen ganska lång följd av år vara att motse en stark tillströmning av kemister till England, ej blott från dess dominions och kolonier utan även från Frankrike och

andra länder. Denna tillströmning av skolade kemister, som önska att i England vidare utbilda sig, kan möjligen bliva så stor, att det kan bliva svårt bereda plats åt alla, framför allt vid de för högre kemiska studier avsedda institutionerna. Då bekostande av ett Ramsay Memorial Fellowship medför rätt för vederbörande stipendiat till plats vid någon av dessa institutioner, synes klokheten därför bjuda, att Sverige ej avvisar det gjorda erbjudandet.

Denna slutsats rubbas icke heller, efter kanslersämbetets uppfattning, av övriga under ärendets behandling mot förslaget uttalade betänkligheter. En bland dessa betänkligheter är den, att genom statsanslag till Ramsay-fonden ett ogynnsamt prejudikat skulle skapas, då det nämligen lätt skulle kunna inträffa, att liknande framställningar om bidrag kunde inkomma från andra länder eller från samma land för annat ändamål, och att det i sådant fall skulle visa sig synnerligen svårt att avvisa en sådan framställning. Faran av ett sådant prejudikat torde dock ej vara synnerligen stor. Då Sverige icke gärna kan ställa sig principiellt avvisande mot varje likartat förslag till internationellt vetenskapligt arbete, lärer det väl i alla händelser, oberoende av det beslut som fattas i nu föreliggande ärende, bliva nödvändigt att särskilt pröva varje sådant eventuellt förekommande fall. Ena gången gäller det kanske ett för vårt land så gagneligt förslag, att det måste biträdas, en annan gång måbända ett av sådan art, att det måste avböjas.

Beträffande den oklarhet, som i fråga om vissa detaljer vidlåder de, så vitt av handlingarna framgår, ännu icke fastställda närmare bestämmelserna för Ramsay Memorial Fellowships, lider det väl icke något tvivel, att vid den slutliga avfattningen av dessa bestämmelser största möjliga hänsyn kommer att tagas till de önskningsar, som från de olika bidragsgivande ländernas sida komma att framställas.

Då sålunda goda skäl synas tala för bifall till ifrågavarande framställning och de invändningar, som däremot anförts, icke synas vara av någon avgörande betydelse, finner kanslersämbetet sig böra förorda, att det gjorda erbjudandet måtte antagas.

Beträffande den form, vari detta bör ske, anser kanslersämbetet, att, då svenska staten icke torde böra genom ett anslag för en gång binda sig för framtiden vid ifrågavarande företag, det utan tvivel är med klokhets och försiktighet bäst förenligt, att i överensstämmelse med det senare av de ifrågasatta alternativen, ett årligt bidrag lämnas, och att detsamma därjämte tills vidare begränsas inom en kortare tidsperiod, lämpligen fem år, under vilken företagens förmånlighet ur olika synpunkter må försöksvis utrönas.

Kanslern föreslår därför vidtagande av åtgärder i syfte att erhålla ett statsanslag å 1,500 engelska pund, utgörande — efter normal kurs av 18 kronor per pund — 27,000 kronor, att med 5,400 kronor om året under fem år utgå för beredande av delaktighet för Sverige i Ramsay Memorial Fund med rätt till ett s. k. fellowship för svenska kemister.

Efter det ärendet sedermera remitterats till tekniska högskolans styrelse, har styrelsen låtit inhämta yttrande i ämnet av professorn W. Palmær, vilken ställt sig i princip på samma ståndpunkt som vetenskapsakademien. Palmær yttrar:

Av ett till handlingarna hörande, den 4 februari 1918 daterat, tryckt memorandum, avsett till upplysning för de med England allierade och de neutrala ländernas

regeringar, framgår, att kostnaden för ett dylikt fellowship eller stipendium, avsett för personer från nyssnämnda länder, skulle belöpa sig till antingen 6,000 £ sterling en gång för alla eller 300 £ sterling årligen. Sistnämnda summa skulle utgöra stipendiet, vilket skulle vara reserverat för en i Sverige utbildad kemist för att sätta honom i stånd att å lämplig plats i Storbritannien under ett eller flera år idka kemisk forskning, särskilt av teknisk art. I det i juni 1917 daterade programmet för Ramsay Memorial Fund ifrågasättes visserligen, att stipendiet undantagsvis skulle kunna få åtnjutas även utanför Brittiska riket; dock synes det möjligt, att dylikt undantag skulle beviljas endast åt engelska stipendiater. Frågan gäller således praktiskt taget beviljandet av ett resestipendium att utgå med 5,400 kronor per år för begagnande i Storbritannien av en i Sverige utbildad kemist — eller beviljande av ett kapital, vars årliga ränta belöper sig till sagda summa. Någon särskild förmån, såsom arbetsplats å visst laboratorium eller dylikt, synes icke vara garanterad. Stipendiaten skulle föreslås av regeringen eller annan myndighet i vederbörande land, men tillsättas av den tilltänkta stiftelsens styrelse (body of trustees).

De svenska kemister, som tidigare såsom stipendiater för utförande av forskningsarbeten begivit sig utrikes, hava fördelat sig på olika länder. Under de senaste decennierna hava dessa resor i övervägande grad gällt Tyskland, men även om någon ändring i detta avseende skulle inträffa, så förmodar jag, att den omständigheten, att tilläventyrs icke något enbart för studier i England avsett svenskt statsstipendium inrättas, icke skall komma att utgöra något hinder för de svenska utrikes resestipendiater, som så önska, att få arbeta på engelska forskningsinstitut.

Av handlingarna framgår vidare, att statsbidrag förväntas från Norge, Spanien, Japan och Kina, under det att i vissa länder insamling av medel på privat väg synes hava bedrivits.

Givetvis skulle det vara gagneligt, om ett utrikes resestipendium för forskningsarbeten inom ifrågavarande fack komme till stånd, men på grund av det ovan anförda anser jag icke några skäl föreligga för att ett dylikt statsstipendium skulle vara bundet vid ett visst land, utan borde det kunna få gälla för vilket land som helst, liksom väl även stipendiet bör utdelas av svensk myndighet.

Tekniska högskolans lärarkollegium anslöt sig till Palmærs yttrande, varemot högskolans styrelse i skrivelse den 22 december 1919 tillstyrkte vidtagande av åtgärder för beredande av anslag tills vidare för ändamålet. Styrelsen anför följande:

Visserligen är styrelsen av samma mening som kollegiet i fråga därom, att det vore mera tilltalande, om Sveriges stipendiat finge utses av svensk myndighet, men då styrelsen icke anser, att det finnes någon särskild anledning befara, att förslag till stipendiat, avgivet av svenska regeringen eller av den myndighet, som regeringen bestämmer, skall komma att frångås, och då det måste vara till gagn för den svenska vetenskapliga forskningen, att Sverige är representerat vid framstående utländska vetenskapliga institutioner, anser sig styrelsen böra vördsammast föreslå, att åtgärder vidtagas för att tills vidare en summa av 300 engelska pund årligen måtte ställas till förfogande för att bereda Sverige delaktighet i "Ramsay Memorial Fund" med rätt till ett s. k. fellowship för svenska kemister.

Slutligen har yttrande i ärendet inhämtats från ingenjörsvetenskapsakademien, vars förvaltningsutskott i skrivelse den 30 januari 1920 anslu-

tit sig till den ståndpunkt, som intagits av tekniska högskolans styrelse. Det heter i förvaltningsutskottets skrivelse:

För utvecklingen av svensk forskning på det tekniskt-vetenskapliga området är det givetvis av stor betydelse, att svenska ingenjörer och vetenskapsmän beredas tillfällen att arbeta vid utländska forskningsinstitut för att därstädes inhämta kännedom om nya arbetsmetoder och forskningsresultat. Ur denna synpunkt är det väckta förslaget värt stort beaktande.

Utskottet har emellertid av vissa skäl hyst tveksamhet, huruvida ett statsbidrag till Ramsay-institutet för det ifrågavarande ändamålet skulle bliva till avsedd nytta. Härvid har den omständigheten i första hand spelat in, att en viss oklarhet synes råda, dels huruvida en eventuell stipendiat kunde med säkerhet påräkna arbetsplats vid något forskningsinstitut i England, dels beträffande de förmåner, som över huvud taget skulle komma stipendiaten till del i nämnda land. Det har även syns utskottet kunna vara ägnat att väcka betänkligheter, att icke eventuella svenska stipendiat skulle utses av svenska regeringen eller av svensk myndighet.

Nämnda skäl hava föranlett utskottet att icke förorda anvisande av något större engångsanslag. Då det likväl är önskvärt att vinna erfarenhet rörande den fördel, som kunde vara förenad med att det från svensk sida utsändes en stipendiat till den ifrågavarande institutionen, har utskottet funnit sig i likhet med styrelsen för tekniska högskolan böra förorda, att ett anslag av 300 engelska pund årligen tills vidare ställes till institutets förfogande för upprättande därstädes av ett svenskt s. k. fellowship.

Förvaltningsutskottet har vidare velat uttala, att ingenjörsvetenskapsakademien har stort intresse av att erhålla del av de berättelser eller rapporter, som komma att avgivas av eventuella stipendiat, liksom att akademien för sin del är beredd att, om så påfordras, medverka vid utseendet av stipendiaterna.

Mot förvaltningsutskottets beslut hade avvikande meningar anförts

dels av ledamöterna Lindahl, Palmær och Rossander, vilka, under uttalande av önskvärdheten av att statsunderstöd beviljades för bedrivande av kemiska studier i utlandet, likväl ansågo, att ett sådant statsunderstöd icke borde bindas till den ifrågavarande institutionen på de villkor, som från institutionens sida uppställts, *dels* ock av Sondén, vilken, likaledes under uttalande av önskvärdheten av att statsunderstöd beviljades för bedrivande av kemiska studier i utlandet, likväl ansåg att sådant statsunderstöd ej borde bindas till någon institution med mindre än att Sveriges regering eller den, åt vilken denna meddelat uppdrag, ägde utse stipendiat.

Departement-
schefen.

Den föreliggande frågan synes mig icke böra så mycket betraktas som ett anslagskrav för ett statsstipendium i sedvanlig bemärkelse utan snarare som ett spörsmål av principiell betydelse för våra internationella vetenskapliga förbindelser och därigenom indirekt för vår inhemska vetenskapliga forskning. Det är från den synpunkten, som ärendet enligt min mening huvudsakligast bör bedömas.

Såsom framgår av de utav mig nyss refererade handlingarna hava vissa betänkligheter yppats mot det väckta förslaget om Sveriges bidrag till Ramsay Memorial Fund; jag anser dock dessa betänkligheter icke

vara av en sådan art, att de enligt min uppfattning böra stå hindrande i vägen, då det gäller att bidra till vinnandet av ett större syftemål. Jag har likaledes ej kunnat undgå röna det intrycket, att dessa invändningar ej äro så mycket burna av rent sakliga synpunkter som snarare grundade på en mer formell syn på frågan. Det må emellertid tillåtas mig att i korthet rekapitulera och bemöta dessa gensagor.

Från vetenskapsakademien ävensom från tekniska högskolans lärarkollegium har uttalats den betänkligheten, att det ifrågasatta stipendiet nästan uteslutande skulle bindas vid studier i England, medan det ändamålsenligaste vore, att en stipendiat ägde frihet att förlägga sina forskningar till det land, där dessa kunde med största framgång bedrivas. Härei ligger själva huvudanmärkningen mot det föreliggande förslaget.

Jag vill icke förneka, att, därest på detta stipendium lägges den synpunkten, som i allmänhet göres gällande i fråga om stipendier av allmän karaktär, nu berörda betänklighet är principiellt befogad. I föreliggande fall bör man emellertid enligt min mening mera se på de förhandenvärande realiteterna än anpassa spörsmålet efter hittills hävdvunna normer. Det gäller för Sverige, så vitt jag kan bedöma frågan, att genom utsändande av utbildade kemister till England draga fördel av det starka uppsving inom de kemiska och kemisk-tekniska disciplinerna, som just inom detta land torde vara att förvänta. Ett ypperligt tillfälle erbjudes nu, och det skulle onekligen vara till stor nackdel för vår inhemska forskning, därest man ej begagnade sig härav. Det torde vara överflödigt att erinra om den betydelse, de kemiska vetenskaperna hava i sin tillämpning på praktiska problem av stor ekonomisk räckvidd. Lika väl som staten genom anslag förhjälp svenska vetenskapsmän att i vissa bestämda främmande länder bedriva speciella forskningar, med lika fullt fog synes mig nu ett statsanslag kunna ifrågasättas för angivna kemiska forskningar i England.

Om jag sålunda icke kan tillmäta den nyss angivna betänkligheten någon avgörande betydelse på det föreliggande fallet, kan jag än mindre göra detta i fråga om den gensagan, som likaledes från vetenskapsakademien yppats, nämligen att ett bifall till förslaget skulle vara prejudicerande för liknande framställningar från andra land. Visar det sig, att eventuella framställningar i liknande syfte bäras av samma starka skäl som den nu föreliggande, ser jag icke, varför ej även då man kan på allvar reflektera på sådana anbud; kunna däremot kommande framställningar icke uppvisa sådana omständigheter, att Sveriges intressen därav beröras, torde dessa ej heller förtjäna det beaktande, de till äventyrs kräva. Med andra ord, varje kommande förslag av enahanda innebörd bör sakligt

prövas och, därest det är för landet förmånligt, understödjas, varom icke tillbakavisas. Något prejudikat kan genom ett bifall till föreliggande fråga ingalunda skapas.

Beträffande vidare den åberopade oklarheten i vissa detaljer, främst i fråga om rätten att utse stipendiat, ävensom huruvida verkligen svensk stipendiat kan med säkerhet påräkna plats vid institution i England, vill jag allenast erinra därom, att, så vitt av handlingarna framgår, de närmare bestämmelserna ännu ej äro fastställda. Tvivelsutan kommer största möjliga hänsyn att tagas till de önskningsar, som från svensk sida härvid framställas. Beslut om anvisande av för ändamålet erforderliga medel bör emellertid meddelas på sådant sätt, att, därest mot förmodan så pass rigörösa stadganden skulle utfärdas, att Sverige ej anser med sin fördel förenligt att begagna sig av den erbjudna rätten, den utvägen alltid står öppen att fränsäga sig det gjorda erbjudandet. Men möjlighet bör uppenbarligen finnas att tillgodogöra sig det ifrågasatta anbudet och alltså medel här för vara tillgängliga.

De av vissa myndigheter anförda betänkligheterna hava sålunda ej rubbat mig i min uppfattning om fördelarna för vårt land av att ställa sig tillmötesgående mot det förslag, som föreligger. Jag kan ej annat än ansluta mig till den av professorn Arrhenius i frågan hävdade uppfattningen, att man bör på frågan lägga en vidare syn än man skulle göra, om det gällde ett vanligt stipendieanslag. Våra vetenskapliga förbindelser västerut äro av lika stor betydelse för vårt land som motsvarande förbindelser söderut, de hava — det kan ej förnekas — under senare tider ej uppehållits med den livaktighet, som varit önskelig, men det är för vår framtida ställning som kulturstat av utomordentlig betydelse, att dessa förbindelser stärkas och utvidgas ej minst med hänsyn till det uppsving inom de exakta naturvetenskaperna, som nu är att förvänta inom Väst-europa, men jämväl i betraktande av den medlande ställning inom det vetenskapliga livet, som det nu tillkommer vårt land att intaga i förhållande till de maktgrupper, som genom världskriget starkt avsevärrats från varandra.

Om jag också, såsom av det ovan anförda framgår, ej kan dela de betänkligheter, som rests mot det föreliggande förslaget, finner jag dock försiktigheten bjuda att, i likhet med kanslern för rikets universitet, nu ifrågasätta ett anslag för ändamålet allenast för femårsperioden 1921—1925. Det synes mig lämpligt att avvakta de definitiva bestämmelserna för stipendiets åtnjutande, innan man binder sig för någon längre tid.

Därest mitt nu förevarande förslag vinner riksdagens bifall, är det min mening, att riksdagens eventuella beslut bör genom utrikesdeparte-

mentet bringas till vederbörande engelska myndighets kännedom och att likaledes genom utrikesdepartementet bör införskaffas underrättelse om de slutliga bestämmelserna för ifrågavarande fellowships. Skulle, såsom jag redan nämnt, det mot förmodan visa sig, att dessa äro för Sveriges vidkommande oantagliga — i vilket avseende jag anser yttranden böra inhämtas från vederbörande akademier i Sverige — ämnar jag göra hemställan om Sveriges avstående från den erbjudna rätten. Befinnas åter berörda bestämmelser, såsom synes antagligt, innebära fördelar för vårt land, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta definitivt beslut om de anvisade medlens utgående för ändamålet.

Under återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för beredande av delaktighet för Sverige i Ramsay Memorial Fund bevilja ett anslag av 27,000 kronor och därav anvisa på *extra stat* för år 1921 såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 5,400 kronor, att utgå efter Kungl. Maj:ts beprövande och på de villkor Kungl. Maj:t kan finna skäligen föreskriva.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gösta Neuendorff.
